

АНАЛІЗ СОРТИМЕНТУ ВИНОГРАДУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*В.В. Власов, *Ю.Ю. Буласва, *І.А. Ковальова, *Л.В. Герус, **О.Ю. Власова,
*М.Б. Бузовська, *Н.А. Мулюкіна, *Л.В. Джабурія

*Національний науковий центр «Інститут виноградарства і виноробства
ім. В.Є.Таїрова»,

**Одеський державний аграрний університет

Проведено аналіз сортименту винограду за напрямком використання продукції та за строками дозрівання, визначено частку сортів Інституту Таїрова в загальному сортименті Одеської області. Результати аналізу дозволяють зробити висновок про пріоритети розвитку виноградарсько-виноробної галузі регіону та потребу в його коригуванні для підвищення ефективності галузі.

Ключові слова: сортимент винограду, столові та технічні сорти винограду, селекція.

Вступ. Одним із основних факторів, який обумовлює продуктивність насаджень та напрямок використання урожаю є сортимент виноградників.

Історія сортименту Північного Причорномор'я України пов'язана з формуванням регіональних сортиментів. На їх склад, структуру та спеціалізацію вплинули різноманітні фактори: природні умови, практичний досвід виноградарства, планові закладання насаджень (згідно постанов державних органів), наявність потужностей для переробки та реалізації, суб'єктивні інтереси підприємців та ін.

Метою роботи є аналіз сортименту виноградних насаджень виноградарсько-виноробних господарств на території чотирнадцяти адміністративних районів Одеської області (за напрямком використання продукції, строками дозрівання винограду та ін.).

Вихідні матеріали та методи. Об'єкт дослідження – території виноградарсько-виноробних підприємств різних форм власності та господарювання чотирнадцяти районів Одеської області. Дослідження направлені на обстеження існуючих виноградних насаджень області, аналіз площ, сучасного сортименту винограду та виконувалися за матеріалами польових досліджень територій виноградарсько-виноробних господарств. Для досягнення поставленої в роботі мети використовувалися методи математичної статистики.

Результати та обговорення. З 70-х років у стандартному українському сортименті винограду збільшувалась загальна кількість сортів: 68 – в 1969 р., 74 – в 1979 р., 92 – у 1989 р., 109 – у 1999 р., 128 – у 2008 р. та 110 – у 2013 р. Водночас швидко скорочувалась кількість інтродукованих сортів, в основному європейських: у 2000 р. їх залишилось близько 60 %, у 2008 р. – близько 35 %.

В Одеській області зосереджена половина виноградників України та сортів Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні. До промислового сортименту Одеської області включено 30 технічних і 20 столових районуваних сортів винограду. Найсприятливішими районами для сортів всіх напрямків використання та термінів досягання є: Болградський, Ренійський, Білгород-Дністровський та деякі інші райони, прилеглі до берегів моря та великих водойм.

Сортовий склад виноградників 14 районів Одеської області станом на 15 листопада 2013 р. представлений 112 сортами (48 технічних сортів і 64 столових сорти) на загальній площі близько 20,1 тис. га (табл. 1, 2). 50 сортів з представленого сортименту внесено до Державного реєстру сортів рослин,

Аграрний вісник Причорномор'я. Випуск 71. 2014.

придатних для поширення в Україні, вони займають 18,59 тис. га (92,52% загальної площі виноградників області).

Аналіз отриманих даних дозволяє зробити висновок про те, що технічні сорти винограду займають 17,68 тис.га або 87,96% загальної площі виноградних насаджень. Найбільший відсоток технічних сортів зафіксований в Великомихайлівському і Білгород-Дністровському районах, де вони займають відповідно 100,0 і 94,52%. Більше ніж 90% площі технічні сорти займають також в Тарутинському, Арцизькому і Саратовському районах.

Таблиця 1**Виноградні насадження 14 районів Одеської області**

Адміністративні райони	Всього	в т.ч.		Колекція	Маточники	
		технічні сорти	столові сорти		прищепних лоз	підщепних лоз
Арцизький	1189,40	1104,24	54,84		24,22	6,10
Березівський	20,00	10,00	10,00			
Білгород-Дністровський	3096,36	2926,59	169,77			
Біляївський	136,07	121,90	14,17			
Болградський	4398,04	3488,36	807,98	28,08	11,58	62,04
Великомихайлівський	60,00	60,00				
Ізмаїльський	1170,11	1006,02	164,09			
Комінтернівський	50,84	41,62	9,22			
Любашівський	6,53	4,53	2,00			
Овідіопольський	2049,58	1708,77	268,08	2,48	5,97	64,28
Роздільнянський	638,97	548,04	90,93			
Ренійський	1058,66	891,03	116,84		15,20	35,59
Саратовський	2100,24	1907,24	191,50			1,50
Тарутинський	4120,05	3857,08	262,97			
Загальна площа,га	20094,85	17675,42	2162,39	30,56	56,97	169,51

Найбільшу питому вагу серед технічних сортів винограду (понад 70%) займають сорти, сировина яких використовується для виробництва високоякісних, марочних та шампанських вин: Каберне Совіньйон – 17,9%, Аліготе – 13,1%, Мерло – 11,0%, Шардоне – 9,7%, Одеський чорний – 8,6%, Совіньйон зелений – 6,5%, Рислінг рейнський – 4,6%.

В виноградарсько-виноробних підприємствах Одеської області переважає виробництво білих технічних сортів винограду, виробництво червоних сортів складає 44%. В господарствах Біляївського, Ізмаїльського, Ренійського і Болградського районів віддають перевагу червоним сортам винограду (відповідно 69, 65, 58 і 52% загальної площі технічних сортів винограду районів), тоді як в інших районах – білим.

Таблиця 2**Сортимент винограду Одеської області**

Група сортів	Загальна площа,га	у %	
		до підсумку	до групи
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Всього виноградників	20094,85	100,00	
в т.ч. Технічні сорти	17675,42	87,87	100,00

1	2	3	4
з них білі	9677,13	47,55	54,12
ранньостиглі	4388,70	21,49	24,46
середньостиглі	4527,21	22,41	25,51
пізньостиглі	761,22	3,65	4,15
червоні	7805,03	38,77	44,12
ранньостиглі	574,90	2,76	3,14
середньостиглі	2097,48	10,28	11,70
пізньостиглі	5132,65	25,73	29,29
сортосуміш технічних сортів	27,26	0,13	0,15
гібриди прямі плідники	166,00	1,42	1,61
Столові сорти	2162,39	10,89	100,00
в т.ч. дуже ранні	653,072	3,39	31,08
ранньостиглі	198,145	1,05	9,60
середньостиглі	123,683	0,60	5,49
середньопізні	350,80	1,77	16,23
пізньостиглі	807,80	3,96	36,33
сортосуміш столових сортів	28,89	0,14	1,27
Колекція	30,56	0,15	
Маточники прищепних лоз	56,97	0,27	
Маточники підщепних лоз	169,51	0,81	

Столові сорти винограду займають 2,16 тис. га або 10,76% загальної площі виноградних насаджень області. Найбільший відсоток столових сортів і їх різноманітність спостерігається в Болградському районі – 807,98 га (18,37% площі насаджень району) і найменший – в Арцизькому (54,84 га або 4,75% площі насаджень району). У фермерських господарствах Овідіопольського і Татарбунарського районів віддають перевагу столовим сортам винограду, тоді як в інших районах – технічним.

Серед столових сортів найбільші площі займають сорти винограду: Молдова – 708,58 га (32,8%), Аркадія – 293,37 га (13,6%), Одеський сувенір – 126,18 (5,8%), Мускат янтарний – 93,12 га (4,3%), Мускат гамбурзький – 88,89 га (4,1%). Перелічені вище сорти становлять понад 60 відсотків від загальної площі столових сортів винограду області. Відмічено, що в насадженнях винограду останніх років наряду із сортами попередніх періодів селекції (Молдова, Мускат янтарний, Мускат гамбурзький, Італія) дедалі більше знаходять місце нові сорти (Аркадія, Флора, Восторг, Кеша, Оригінал та ін.).

Аналіз насаджень за строками дозрівання винограду показав, що серед технічних сортів найбільшу площу займають середньостиглі – 6,62 тис. га (37,5%), пізні сорти – 5,89 тис. га (33,3%) і ранньостиглі – 4,96 тис. га (28,1%). Варто відмітити, що в насадженнях технічних червоних сортів винограду недостатнім є відсоток ранньостиглих сортів, а в білих – пізньостиглих. Серед технічних сортів винограду Саратського, Тарутинського та Ізмаїльського районів зустрічаються гібриди прямі плідники (5,24; 0,85 та 1,79% площі насаджень відповідних районів).

Серед столових сортів винограду переважають пізньостиглі сорти – 807,8 га (37,4%) та дуже ранні – 653,1 га (30,2%) і явно недостатньо середньостиглих сортів. В більшості районів недостатні площі столових сортів винограду та їхня різноманітність.

Подібно до більшості європейських країн основу технічного сортименту складають класичні технічні сорти, хоча неповторне «винне» обличчя будь-якої виноградної країни визначається часткою аборигенних сортів та/або сортів власної селекції. Оскільки Україна практично не має власних аборигенних технічних сортів, основою цього напрямку мають бути саме сорти селекції наукових закладів.

Тому крім аналізу структури сортименту визначено розмір частки сортів селекції ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова» в розрізі відносної кількості технічних та столових сортів в сортименті та в розрізі площ, які вони займають (таблиці 3, 4).

До Державного реєстру сортів рослин придатних для поширення в Україні 2013 р. внесено 21 столовий, 9 технічних та 1 підщепний сорт селекції ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова», при загальній кількості 110 сортів в Реєстрі (тобто 28%).

Таблиця 3

Співвідношення площ технічних сортів винограду селекції різних установ та країн

Селекція	Всього по області	
	га	%
ННЦ "ІВіВ ім.В.Є.Таїрова"	2221,38	12,57
НІВіВ "Магарач"	174,70	0,99
Сорти української селекції	59,27	0,34
Інтродукція	986,68	5,58
Стародавня інтродукція	14027,36	79,36
Сорти невизначеного походження	12,77	0,07
Гібриди прямі виробники	166,00	0,94
Суміш технічних столів	27,26	0,15
Всього	17675,42	100,00

Таблиця 4

Співвідношення площ столових сортів винограду селекції різних установ та країн

Селекція	Всього по області	
	га	%
ННЦ "ІВіВ ім.В.Є.Таїрова"	543,076	25,11
НІВіВ "Магарач"	104,780	4,85
Інтродукція	1460,751	67,55
Сорти української селекції	22,253	1,03
Селекція аматорів	0,660	0,03
Сорти російської селекції	1,980	0,09
Суміш столових столів	28,890	1,34
Всього	2162,390	100,00

В досліджених районах Одеської області серед технічних сортів винограду переважають сорти стародавньої інтродукції (79%), селекції ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова» (12,6%), інтродуковані сорти (5,6%), відсутні сорти селекції наукових установ Росії та Молдови. Серед класичних технічних сортів європейських країн переважають сорти Каберне Совіньйон (22,6%), Аліготе (16,4%), Мерло (13,8%), Шардоне (12,3%).

Частка технічних сортів селекції ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова» за площами складає близько 2,2 тис. га. Найбільші площі займає сорт Одеський чорний (1,5

тис.га), який за цим показником входить в десятку найбільш поширених технічних сортів. На другому місці за площами насаджень серед сортів селекції інституту Таїрова – Сухолиманський білий (0,49 тис.га), на третьому – Мускат Одеський (0,10 тис.га).

В той же час слід зазначити, що столовий сортимент винограду зазнав значних змін за останнє десятиріччя, в першу чергу саме за рахунок столових сортів селекції ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова». Так, із 64 сортів столового напрямку, що культивуються в зазначених районах, 11 сортів селекції інституту Таїрова. Частка столових сортів селекції ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова» в насадженнях столових сортів області складає 25,1% площі.

На сьогодні сорт Аркадія є найпоширенішим столовим сортом сучасної селекції та займає понад 13% площі насаджень столових сортів. Серед найбільш поширених столових сортів селекції інституту Таїрова є сорти Одеський сувенір та Флора (5,8 та 1,9% відповідно). В меншому ступені представлені столові сорти селекції інституту Магарац – 4,8%; столові сорти селекції європейських країн складають 67,6%. Столові сорти селекції Росії займають 0,1% площі насаджень столових сортів. На жаль на даний час в структурі багатьох регіональних сортиментів, як і раніше, домінують інтродуковані міжвидові сорти (Молдова, Сурученський білий та ін.), що потребує їх поступової заміни на сорти нової української селекції.

Попередні дані аналізу структури сортименту винограду Одеської області за напрямком використання продукції та за строками дозрівання дозволяють зробити висновок про пріоритети розвитку виноградарсько-виноробної галузі регіону та потребу в його коригуванні для підвищення ефективності галузі. Дані такого роду дають підставу припустити, що обстежені 20,1 тис. га є репрезентативною вибіркою із загальної площі виноградників України (78 тис. га.), тобто певною мірою свідчать про стан насаджень та частку сортів інституту Таїрова в цілому по Україні. В той же час слід пам'ятати, що структурі сортименту в інших областях України будуть притаманні певні зміни як в розрізі переліку сортів, так і в розрізі площ, які вони займають.

Висновки.

1. Проведений аналіз показав, що в Одеській області переважають насадження технічних сортів винограду (87,96% загальної площі виноградних насаджень). Найбільшу питому вагу серед них (понад 70%) займають сорти Каберне Совіньйон, Аліготе, Мерло, Шардоне, Одеський чорний, Совіньйон зелений, Рислінг рейнський.

Серед столових сортів найбільші площі займають сорти винограду: Молдова, Аркадія, Одеський сувенір, Мускат янтарний, Мускат гамбурзький. Перелічені вище сорти становлять понад 60 відсотків від загальної площі столових сортів винограду області.

2. Аналіз насаджень технічних сортів винограду за строками досягання врожаю показав, що в насадженнях технічних червоних сортів винограду недостатнім є відсоток ранньостиглих сортів, а в білих – пізньостиглих.

Серед столових сортів винограду переважають пізньостиглі сорти (37,4%) та дуже ранні (30,2%) і явно недостатньо середньостиглих сортів. В більшості районів області недостатні площі столових сортів винограду та їхня різноманітність.

3. Частка технічних сортів селекції Інституту Таїрова в насадженнях області складає близько 12,6%. Частка столових сортів селекції Інституту Таїрова в насадженнях столових сортів області складає 25,1% площі.

Література

1. Власов В.В. Сучасний стан виноградарства Тарутинського району Одеської області. / В.В. Власов, М.Б. Бузовська, Ю.Ю. Булаєва // Виноградарство і винооробство: міжв. тем. наук. зб. – Одеса, 2013. – Вип. № 50. – С. 17-23.

2. Заключний звіт про НДР «Створення кадастру виноградарства України з урахуванням екологічних умов» за договором з Міністерством аграрної політики та продовольства України за № 59. – Національний науковий центр «Інститут виноградарства і винооробства ім. В.Є. Таїрова». – Одеса. – 2012. – 175 с.

3. Кадастр виноградарства України – основа контролю якості виноградарсько-винооробної продукції. / В.В. Власов, О.Ю. Власова, О.Ф. Шапошнікова, М.Б. Бузовська, Ю.Ю. Булаєва // VI Междунар. конф. молодых ученых «Биоразнообразие. Экология. Адаптация. Эволюция.», 13-17 мая 2013 г., г. Одесса. – Одесса, 2013. – С. 314-315.

4. Vlasov V.V. Development Model of Winemaking Regions in Ukraine / V.V. Vlasov, I.V. Belous, L.V. Dzhaburiya, Yu.Yu. Bulayeva. – Agricultural Science and Practice. – 2014. – Vol. 1, № 1. – P. 53-61.

Анотация

Власов В.В., Булаева Ю.Ю., Ковалева И.А., Герус Л.В., Власова Е.Ю., Бузовская М.Б., Мулюкина Н.А., Джабурия Л.В. Анализ сортимента винограда Одесской области. Проведен анализ сортимента винограда по направлению использования продукции и по срокам созревания, определена доля сортов Института Таирова в общем сортименте Одесской области. Результаты анализа позволяют сделать вывод о приоритетах развития виноградарско-винодельческой отрасли региона и необходимости его корректировки для повышения эффективности отрасли.

Ключевые слова: сортимент винограда, столовые и технические сорта винограда, селекция.

Summary

Vlasov V., Bulayeva Yu., Kovaleva I., Gerus L., Vlasova O., Buzovskaya M., Mulyukina N., Dzhaburiya L. The analysis of vine varieties of Odessa region. The analysis of the vine varieties in the direction of products use and grape ripening period, the proportion of varieties of NSC "Tairov Institute" selection in general assortment of Odessa Region has been done. The priorities for viticulture and wine industry development in the Region and the needs for the industry efficiency improvement have been suggested by the results of the analysis.

Keywords: vine varieties (assortment), table and wine grapes varieties, selection.